

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ЯК СКЛАДОВА УСПІХУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

В статті охарактеризовано ризики як невід'ємну складову будь-якої підприємницької діяльності. Розглянуто існуючі підходи до розуміння сутності та змісту поняття ризику з формулюванням авторського розуміння. Ефективне управління ризиками визначено дієвим інструментом у сучасній конкурентній боротьбі та джерелом розвитку підприємства. Охарактеризовано основні групи управління ризиками.

Ключові слова: ризик, невизначеність, управління ризиками, антисипативне управління.

Abstract

The article describes risks as an integral part of any business activity. The existing approaches to understanding the essence and content of the concept of risk with the wording of the author's understanding are considered. Effective risk management has been identified as an effective tool in today's competitive environment and the source of enterprise development. The main groups of risk management are described.

Keywords: risk, uncertainty, risk management, antisypative management.

Вступ

Посилення глобалізаційних процесів та євроінтеграційні перспективи вносять свої корективи в напрямки економічного розвитку України та реалізації її національних інтересів на світовій арені.

Важливим завданням для країни стає розвиток конкурентоспроможних галузей господарювання зі стійкими конкурентними перевагами. Це, в свою чергу, не дає можливості уникнути ризиків, що збільшує невизначеність та непрогнозованість майбутнього, зростає необхідність розробки та впровадження дієвих механізмів управління ризиками.

Метою статі є дослідження ризиків як джерела успіху підприємницької діяльності.

Результати дослідження

Ризики є невід'ємною складовою будь-якої підприємницької діяльності. Тотальність та всеосяжність ризиків за сучасних умов господарювання призвели до появи тверджень про те, що проблема ризику набирає загальноекономічного значення, оскільки ризик сприймається як один з головних факторів сучасного і, особливо, майбутнього суспільства. Деякі автори, зокрема Роберт Швებлер, Ульріх Бек, навіть вбачають у цьому початок процесу формування новітнього етапу розвитку суспільства – «суспільство ризику» і стверджують, що людство вже вступило в цю нову фазу/етап розвитку [1].

Історично ризик є усвідомленням людиною певного рівня (ймовірності настання) небезпеки. Річард Кантільон, який ввів в науковий обіг термін «підприємництво», вважав, що функція підприємництва – діяти у невизначеності, в ній знаходити джерело задоволення своїх матеріальних потреб, а підприємець – це індивідуум, який діє в умовах ризику та невизначеності [2].

Узагальнивши множину існуючих підходів до розуміння сутності та змісту поняття ризику, в сучасній теорії та практиці можна виокремити такі основні концепції ризику [3]:

1. Концепція, яка пов'язує ризик з поняттями небезпеки і / або загрози. В рамках цієї концепції розглядають негативні події, які заподіюють шкоду людині і організаціям, а під ризиком розуміють можливість настання подій з негативними наслідками, тобто можливість реалізації передбачуваної небезпеки. Управління ризиками – це способи зменшення ймовірності настання негативних подій і (або) наслідків від них за допомогою заходів, які вимагають розумних витрат. Дана концепція лежить, зокрема, в основі теорії природної та техногенної безпеки.

2. Концепція ризику як невизначеності. Ризик існує скрізь, де є невизначеність майбутнього. Ризик тим вище, чим більш багатоваріантне майбутнє. Концепція апелює до такого теоретичного поняття як імовірнісний розподіл можливих (позитивних і негативних) фіналів деякої операції. При наявності невизначеності та альтернатив ризик – це можливість реалізації найгірших альтернатив. Ризик є

мірою невідповідності між різними результатами рішень, які оцінюють з точки зору їхньої корисності, шкідливості, а також ефективності за критеріями відповідності обраним орієнтирам; ступенем невизначеності економічного результату в майбутньому; можливістю появи обставин, що зумовлюють невпевненість або неможливість отримання очікуваних результатів від реалізації поставленої мети. Використовують в теорії прийняття рішень, теорії ігор, портфельного інвестування, а ризик-менеджмент в її рамках спрямований на зменшення дисперсії між очікуваними результатами і дійсними результатами.

3. Концепція ризику як можливості заснована на взаємозв'язку між ризиком і прибутковістю. Чим вище ризик, тим вище потенційний дохід. Такої концепції ризику більш близьким є поняття шансу, а ризик-менеджмент означає використання техніки максимізації доходу при одночасному обмеженні втрат. Вона використовується при управлінні фінансовими та економічними ризиками.

Підсумувавши, під ризиком розуміємо імовірність (можливість) настання невизначеного результату (невдачі (ненастання очікуваних подій) або успіху) в результаті прийняття відповідних рішень (обраних із можливих альтернативних варіантів) і/або впливу випадкових подій, чинників, обставин [4].

Ризик є досить складним феноменом з широким видовим різноманіттям, роль і місце яких у розвитку та функціонуванні інноваційної економіки змінюється, що відбивається на поведінці суб'єктів підприємницької діяльності.

Повне виключення невизначеності та ризиків є бажаним, однак неможливим завданням для підприємств. Незважаючи на високий потенціал втрат, саме ризиковані ідеї можуть стати джерелом розвитку для підприємства. Тому важливо навчитись приймати креативні рішення в умовах невизначеності та ризику.

Ризик доцільно розглядати не тільки як загрозу, але й як можливості для розвитку. Ризик оцінює ймовірність настання певних перешкод цілям і завданням підприємця або ж виникнення можливостей, скориставшись якими можна покращити результати господарювання, освоїти перспективні сфери діяльності та розвиватись.

Згідно із загальновідомою в науці аксіомою про потенційну небезпеку будь-яка діяльність небезпечна, тим самим досягти нульового ризику (або абсолютної безпеки) неможливо, тому говорять про доцільність досягнення мінімального (або соціально прийнятного) ризику. Однак і перестраховування (ризик зводиться до нуля) і авантюризм (максимально можливий ризик) мають негативний характер. Так, перестраховування може привести до заниженого ефекту, авантюризм – до неотримання запланованого результату, викликаного надмірним ризиком. Необхідним є оптимальне рішення, яке повинно містити обґрунтований розрахунок ризику. Виправданий ризик майже завжди корисний. Він підвищує ефективність будь-якої діяльності [5].

Управління ризиками передбачає вибір і реалізацію сукупності методів, прийомів, інструментів щодо виявлення, аналізування та оцінювання ризиків з відповідною розробкою комплексу дій і заходів щодо регулювання діяльності у відповідності до виявлених загроз і можливостей для підприємства.

Ефективне управління ризиками може стати дієвим інструментом у сучасній конкурентній боротьбі та джерелом розвитку підприємства за умови розробки та впровадження надійної системи управління ними.

При управлінні ризиками підприємницької діяльності відповідні дії повинні спрямовуватись не на ігнорування та мінімізацію, а на оптимізацію допустимих ризиків і дотримання балансу між стабільністю бізнесу та рівнем ризикованості ситуації, оскільки вони є також джерелом і нових можливостей, що створюють передумови для розвитку підприємства за рахунок освоєння нових напрямків зростання та пошуку нетрадиційних джерел вирішення проблем. Між ризиком і прибутковістю діяльності існує залежність: чим вищий очікуваний прибуток на інвестований капітал, тим вищим є ступінь ризикованості діяльності. Тому необхідно навчитися передбачати ризик, оцінювати його розміри, планувати заходи по його оптимізації та не перевищувати допустимих меж.

Управління ризиками повинно мати системний характер, бути неперервним, цілеспрямованим, систематичним, направленим на досягнення стабільності та перспективного розвитку підприємства, забезпечення його конкурентоспроможності на глобальному ринку. Важливим завданням в системі управління ризиками підприємства за сучасних умов має стати вчасна ідентифікація можливих загроз (можливостей) в малопрогнозованому глобальному бізнес-середовищі та швидка адекватна реакція системи менеджменту на можливі зміни.

Це завдання ускладнюється високими темпами змін у сучасному середовищі господарювання та інформаційно-часовими обмеженнями при прийнятті відповідних рішень. Ефективним інструментом у вирішенні даної проблеми може стати формування перспективно-орієнтованої системи управління ризиками підприємницької діяльності підприємства, що ґрунтуватиметься на принципах антисипативного управління [4].

Антисипативне управління спрямоване на розроблення сукупності управлінських заходів щодо розв'язання потенційної проблеми ще до її фактичного настання. Концепція антисипативного управління базується на тому, що будь-яка потенційна подія характеризується певним періодом свого розвитку від слабких до сильних сигналів, які повідомляють про виникнення явища. Слабкі сигнали – це інформаційні повідомлення кількісно-якісного характеру, які вказують на початкові зміни тенденцій розвитку потенційних явищ або виникнення нових тенденцій у середовищі функціонування організації. Коректно ідентифіковані та належним чином оброблені сигнали формують базу для розроблення та прийняття превентивних управлінських рішень щодо випередження настання потенційних явищ внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства [6].

За сучасних умов практичне застосування знайшли чотири основні групи методів управління ризиками[4]:

1. Ухилення від ризику, що передбачає повне виключення можливості матеріалізації ризику (відмову від ризикованих дій, уникнення впливу негативних подій, відмова від ненадійних контактів тощо). Такий спосіб впливу на ризики є найпростішим і найпоширенішим в практиці господарювання, однак він не дозволяє максимізувати вигоду, або є відмовою від прибутку загалом.

2. Передача ризику передбачає передавання наслідків матеріалізації ризику та відповідальності третій стороні (аутсорсинг ризиків, надання гарантій, страхування, хеджування ризиків тощо).

3. Зниження ризику – зниження ймовірності матеріалізації та негативних наслідків від настання потенційних подій (зменшення розмірів збитків, зниження частоти негативних наслідків, диференціація ризиків тощо).

4. Прийняття ризиків передбачає формування резервів на випадок негативних наслідків. Можливим є поглинання ризиків (визнання збитків та відмова від їх страхування при допустимих розмірах потенційних втрат), лімітування (визначення гранично допустимих сум втрат). Дана група методів відноситься до превентивних щодо управління ризиками, однак потребує і найскладнішої процедури оцінювання та прогнозування розвитку майбутніх подій.

На практиці доцільним є комплексний підхід до застосування різних методів управління ризиками діяльності, що дозволяє максимізувати ефект від їх практичної реалізації, мінімізувавши витрати на виконання завдань, на управління ризиками зокрема.

Висновки

Глобалізаційні перетворення та світові інтеграційні процеси змінюють акценти в конкурентній боротьбі, трансформуючи умови та інструменти формування конкурентних переваг.

Важливим завданням підприємця є прийняття ризикованих ситуацій з обґрунтуванням відповідних рішень. Це вимагає формування та практичної реалізації ефективної системи управління ризиками на підприємстві. За сучасних умов господарювання така система повинна базуватись на антисипативному підході, що дозволить розробити сукупність управлінських заходів щодо розв'язання потенційної проблеми ще до її фактичного настання. Такий підхід є досить дієвим інструментом забезпечення ефективності ризик-менеджменту, зменшення рівня невизначеності сучасного середовища господарювання та максимізації часу для підготовки суб'єкта господарювання до потенційних подій. Це дозволяє мінімізувати вплив загроз та максимізувати вигоди від використання можливостей для розвитку підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Шкарлет С. М. Інноваційний розвиток підприємства : навч. посіб. / С. М. Шкарлет, В. П. Ільчук. – Чернігів : Черніг. нац. технол. ун-т, 2015. – 308 с.
2. Тебекин А. В. Методы принятия управленческих решений : учебник / А. В. Тебекин. – М. : Юрайт, 2015. – 572с.
3. Вишняков Я. Д. Общая теория рисков : учебное пособие / Я. Д. Вишняков, Н. Н. Радаев, К. А. Кирсанов. – М. : Академия, 2008. – 368 с.
4. Lesko O. Y. Development of approach to anticipatory risk management of the enterprise under uncertainty conditions / Lesko O. Y., Prychepa I. V., Lesko T. V. // Technology audit and production reserves. –2017. — № 4/4(36). – С.9–15.

5. Вдовиченко О. В. Минимизация неоправданного риска [Электронный ресурс] / О. В. Вдовиченко. – Режим доступа : [www/URL: http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/journals/2009/NiO_5_2009/1_razdel/vdovigh.htm](http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/journals/2009/NiO_5_2009/1_razdel/vdovigh.htm).

6. Мельник О. Г. Антисипативне управління підприємствами на засадах слабких сигналів / О. Г. Мельник, М. Є. Адамів // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – №1(139). – С. 32 – 41.

Причена Ірина Валеріївна – канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри економіки підприємства і виробничого менеджменту, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, email : prychera.iryana@gmail.com.

Prychera Iryna V. – Ph. D (Econ.), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics Enterprise and Production Management, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.